

Csiki Varga Tamás:

BŐVÜLŐ SZEREPFELFOGÁS, CSÖKKENŐ KÉPESSÉGEK

A Magyar Honvédség helyzete és fejlődése 1999–2015 között

DOI: 10.35926/HSZ.2026.1.2

ÖSSZEFOGLALÓ: Egy ország védelempolitikáját leginkább a nemzetközi biztonsági környezet és annak percepciója, illetve a védelemmel kapcsolatos nemzeti és szövetségi célok, elképzelések határozzák meg. Lényegében az, hogy milyen az ország biztonsági környezete, s miként vélekedik erről a társadalom és a politikai elit. Magyarországon 1999–2015 között – a NATO-csatlakozástól a Magyar Honvédség (MH) hidegháború utáni legjelentősebb technikai modernizációjának meghirdetéséig tartó időszakban – sem a társadalom, sem a politikai vezetés nem érzékelt olyan jellegű katonai fenyegetést, amely a Magyar Honvédség jelentős fejlesztését indokolta volna.¹

KULCSSZAVAK: stratégiai folyamatok, védelmi trendek, védelmi költségvetés, modernizáció, képességvesztés, átalakítás, nemzetközi szerepvállalás

A SZERZŐRŐL:

Csiki Varga Tamás (PhD) tudományos főmunkatárs (Nemzeti Közzolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézet) (ORCID: 0000-0003-3971-8231; MTMT: 10038765)

STRATÉGIAI FOLYAMATOK

A védelempolitikát döntően a biztonság gazdasági és szociális dimenziója határozta meg. A magyar döntéshozók az ország biztonsági környezetét alapvetően javulónak tekintették, elsősorban hazánk, illetve a szomszédos államok NATO- és EU-csatlakozásának, valamint a Nyugat-Balkán stabilizációjának köszönhetően. Magyarország is az észak-atlanti szövetség és az Európai Unió tagjainak azon többségéhez tartozott, amelyben a moszkvai vezetés növekvő agresszivitásához kapcsolódó biztonságpolitikai perspektívákat háttérbe szorította a 2008-as grúz–orosz háborút követő nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság.² A magyar közvélemény, beleértve a politikai elitet is, számos közép-kelet-európai társadalommal ellentétben, nem tartotta közvetlen fenyegetésnek a 2014-ben elkezdődő orosz–ukrán háborút sem, jöllehet, elfogadta a NATO és az EU kritikus értékelését.³ Az első biztonságpolitikai sokkot a 2015-ös európai migrációs és menekültválság okozta: Magyarország a Közel-Keletről és Afrikából kiinduló migrációs hullám által leginkább érintett európai tranzitországok közé

¹ Etl–Tálas 2020, 104.

² Tálas 2014a, 29.

³ Etl 2020, 83, 89–90.

tartozott.⁴ A migráció kezelése azonban nem igényelt klasszikus katonai fellépést, a honvédségre a műszaki határzár kiépítése és a határellenőrzés kiegészítő, ugyanakkor megterhelő feladatai hárultak.

A korabeli elemzők a NATO-tagságot történelmi jelentőségű és Magyarország biztonságát jelentősen erősítő fejleménynek értékelték.⁵ A politikai elitet azonban ez nem ösztönözte a védelmi ráfordítások emelésére. Sőt, épp az ellenkezője történt: a magyar védelmi költségvetés 2003-tól 2014-ig reálértéken folyamatosan csökkent.⁶ Ebben szerepet játszott az is, hogy Magyarország nem a területvédelmet prioritásként kezelő NATO-ba lépett be, miként azt az 1990-es évek elején eredetileg tervezte. A Szövetség ugyanis a kooperatív biztonság jegyében előbb a stabilitás és biztonság kiterjesztését (bővítés és partnerkapcsolatok), majd pedig a nemzetközi missziókat kezelte prioritásként. Az ezekben vállalt aktív részvétel 1999-től az újonnan belépő tagok számára is kiemelt feladattá, sőt elvárássá vált. Jóllehet a NATO az 1990-es években és a 2000-es évek első évtizedében fenntartotta az 5. cikkely szerinti területvédelem fontosságát is, a stratégiai prioritások sorrendjében csak a 2014-es orosz–ukrán konfliktus hozott változást. Ennek hatására a szövetség newporti csúcstalálkozóján ismét a területvédelmet helyezték a NATO stratégiájának középpontjába.⁷

A magyar védelempolitikát az 1999 és 2015 közötti években tehát a NATO-követelményekhez (elsősorban a magyar missziós részvételhez) való kényszerű alkalmazkodás, illetve a tagsági kötelezettségek legköltséghatékonyabb „megoldása” jellemezte. Ezek határozták meg a honvédség technikai fejlesztésének irányait és ambícióit. A NATO missziós elvárásainak való megfelelés még az olyan kulcsfontosságú lépések mögött is megtalálható volt, mint a Magyar Honvédség hivatásos, professzionális haderőre való áttérése (2004).

Az EU-csatlakozás ennél lényegesen mérsékeltebb hatásokkal járt: a magyar védelempolitika és a honvédség is sikerrel integrálódott a fokozatosan fejlődő közös biztonság- és védelempolitika szabály- és intézményrendszerébe. Kisebb erővel szerepet vállalt az EU stabilizációs és támogató műveleteiben, illetve az EU-harccsoportok közül az olasz–szlovén–magyar („MLF”), később pedig a lengyel–magyar–szlovák–cseh („V4”) harccsoport létrehozásában és készenléti időszakaiban.

A költséghatékonyaságra való törekvés ugyanakkor azzal is járt, hogy a NATO- és az EU-csatlakozást követően folytatódott a magyar honvédség alulfinanszírozottsága, létszámának csökkenése, technikai eszközeinek elöregedése, illetve képességvesztése. Paradox módon leginkább 2004 után, amikor a Magyar Honvédség hivatásos haderővé vált. A haderő modernizációját megnehezítette az is, hogy 1999 és 2010 között egyetlen magyar kormány sem kapott bizalmat két kormányzati ciklusra, sőt, négy korabeli kabinet a kormányzati ciklus teljes négy évét sem töltötte ki. Márpedig az olyan nagy elosztórendszerek átalakításához és modernizálásához, mint a haderő, több cikluson átnyúló, következetes politikai akarat szükséges. A Magyar Honvédség komoly és átfogó modernizációjához azonban hiányzott a politikai konszenzus a parlamenti pártok között.

Részben az előzőekből fakadt, hogy mind a 2002-es, a 2004-es és a 2012-es nemzeti biztonsági stratégiákban, mind pedig a 2009-es és 2012-es nemzeti katonai stratégiákban megfogalmazott célok és feladatok végrehajtásának részletei erősen hiányosak voltak. Ezt

⁴ Juhász et al. 2017, 14–15.

⁵ Martinusz 1999.

⁶ Csiki 2019, 79.

⁷ Csiki et al. 2014, 116.

akkor is fontos megjegyezni, ha egyébként egyre kiforrottabbá vált a magyar stratégiaalkotás, sőt ez volt az az időszak, amikor kialakult a stratégiai dokumentumok magyar rendszere. A helyzetértékelés és a feladatszabás stratégiái egyre pontosabbá és összetettebbé váltak. Hitelesebben közvetítették a politikai elit biztonságról és védelemről alkotott percepcióját is, amelyben mindvégig meghatározó szerepe volt a NATO- és az EU-tagságnak. Pontosabban írták le Magyarország biztonságpolitikai környezetét is, hiszen míg a 2002-es és a 2004-es nemzeti biztonsági stratégiákban a veszélyek között nem szerepelt a hagyományos katonai fenyegetés, a 2012-es stratégia, igaz, hosszabb távon is alacsony valószínűséggel, már megemlítette. Más kérdés, hogy ebben az időszakban a forrásszűkösség és a politikai akarat hiánya miatt a stratégiák teljesítéséhez szükséges eszközök és erőforrások nem álltak rendelkezésre.⁸

VÉDELMI KIADÁSI TRENDEK

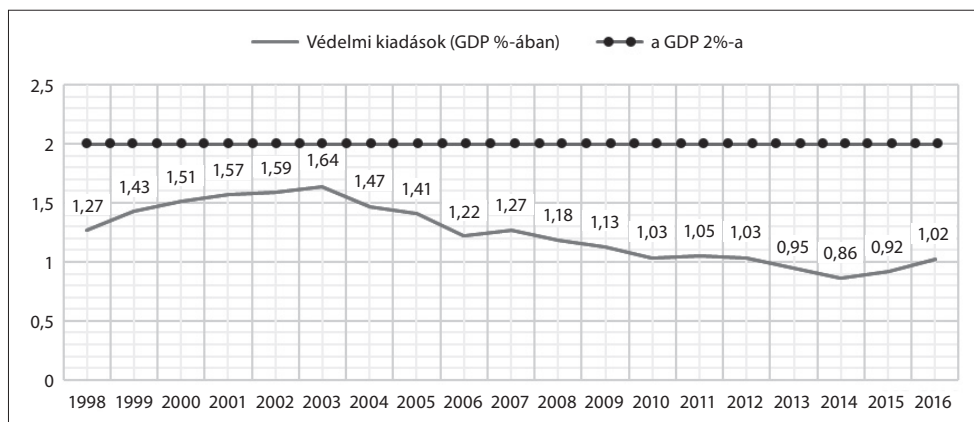
Egy ország biztonság- és védelempolitikájának sikere leginkább attól függ, hogy a politikai vezetés – e területek megfelelő képességekkel való felruházásához – folyamatosan biztosítja-e a szükséges erőforrásokat. Ezek felmérése pedig az ország biztonsági környezetének objektív fenyegetései, a lakosság és a politikai vezetés erről alkotott szubjektív percepciója, illetve a haderőre háruló feladatok alapján végezhető el. Utóbbiakat a magyar jogrendben a honvédelmi törvények, illetve azok módosításai tartalmazzák. 1999–2015 között három honvédelmi törvény volt érvényben (az 1993-as, a 2004-es és a 2011-es), melyeket két alkalommal új elemekkel módosítottak: 1998-ban a Magyar Honvédség feladatrendszerét a NATO-csatlakozás nyomán széles körűvé vált nemzetközi feladatokkal, míg 2015-ben – a migrációs válság hatására – az MH határőrizetben való részvételével egészítették ki. Az 1998-as módosítást azért hangsúlyozzuk, mert egyértelműen jelezte, hogy a magyar politikai vezetés már előzetesen is tisztában volt azzal, hogy a NATO- és az EU-csatlakozás az ezredfordulón olyan minőségi változást jelent majd, ami a honvédelmi feladatok, képességek és intézményrendszer terén új követelményeket fogalmaz meg, amelyekre az erőforrások tekintetében is készülni kell (kellett volna).

A NATO-csatlakozás tehát jelentősen kibővítette a Magyar Honvédség feladatait és ezzel párhuzamosan forrásigényét is. A már említett szövetségesi missziókban való részvétel mellett a legrobusztusabb költségek a washingtoni szerződés 3. cikkelyéből fakadtak, amely szerint a Szövetség tagjai „külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önségély és kölcsönös segítség útján fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket”.⁹ Vagyis az ország (terület)védelmi képességeinek a NATO-elvárásokhoz való fokozatos felzárkóztatását írta elő. Ez utóbbi azonban Magyarországon olyannyira elmaradt, hogy az 1999–2015 közötti időszakot a védelmi kiadások és haditechnikai modernizáció szempontjából akár „tizenöt szűk esztendőként”, avagy elvesztegetett lehetőségként is jellemezhetnénk. Mert bár a NATO-csatlakozás felkészülési időszakától viszonylag dinamikusán növekedni kezdett a magyar védelmi költségvetés, s 2003-ig mintegy háromszorosára bővült, a korabeli kormányok azonban sem ekkor, sem a későbbieknek nem biztosították a feladatok bővüléséből fakadó ténylegesen megnövekedett forrásigényt. A magyar védelmi kiadások nem csupán elmaradtak a NATO által a prágai csúcson hivatalosan is megfogalmazott kétszáza-

⁸ Ignáth, 2009; Kiss 2012; Budai 2021.

⁹ Észak-atlanti Szerződés 1949.

lékos GDP-arányos elvárástól, de 2004 és 2015 között folyamatosan növekedett az eltérés a megvalósult magyar védelmi kiadások és a GDP-arányos kétszázalékos szint között.¹⁰

1. ábra A magyar védelmi kiadások 1998 és 2016 között (a GDP %-ában)

Forrás: Csiki Varga – Lázár 2021, 4.

Számos oka volt annak, hogy a magyar politikai elit a haderőre ebben az időszakban sem volt hajlandó komoly forrásokat fordítani.¹¹ A már említettek mellett, hogy a biztonság és védelem a lakosság számára nem katonai, hanem elsősorban gazdasági és szociális, valamint társadalmi kérdés, illetve Magyarország környezetében nem érzékelhető hagyományos katonai fenyegetés, közrejátszott a honvédség múlt rendszerből örökölt pazarló struktúrája, ami miatt a fegyveres erők hatékonysága a források növekedése esetén is romlott. A kormányok tehát – a hivatásos haderő 2004-es létrehozását megelőzően – nem szívesen szántak jelentős összegeket a honvédségre, a társadalom pedig nem tiltakozott emiatt.¹²

A NATO-csatlakozást követő években a Magyar Honvédséget érintő felülvizsgálatok (2003-ig) lényegében a pazarló rendszer felszámolásának mikéntjét igyekeztek meghatározni. Érdemes megjegyezni, hogy a magyar gazdaság 2006 és 2012 között több mint fél évtizedes pénzügyi-gazdasági válságot élt meg, s ilyenkor a védelmi szféra a szűkülő erőforrások elosztási hierarchiájában mindenütt hátrébb szorul.¹³ Mindent összevetve tehát jelentősen leszűkíthető azoknak az éveknek a száma, amikor nehéz volt objektív magyarázatot találni a védelmi szféra alulfinanszírozottságára.

A védelmi költségvetés az 1998 és 2003 közötti években 100 milliárd forintról 300 milliárdra nőtt, majd 2008-ig 300–330 milliárd forint közötti 10 százalékos mozgástérrel stabilizálódott. Ez azonban a védelmi infláció miatt, amely a társadalmi fogyasztói kosarakhoz képest mindig magasabb, valójában már ekkor a költségvetés reálértékének folyamatos csökkenését jelentette. A 2008–2012 közötti nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság még a legfontosabb európai NATO-tagok körében is a haderők személyi és eszközállományának, nemzetközi ambíció-szintjének, műveleteik földrajzi fókuszának, intenzitásának és fenntarthatóságának, a védelmi

¹⁰ Csiki Varga – Lázár 2021, 6.

¹¹ Csiki 2014, 77–79.; Csiki 2019: i. m. 78.

¹² Tálas 2014b, 10.

¹³ Matolcsy 2020.

kutatás-fejlesztésre fordított erőforrásoknak, a beszerzési és modernizációs programoknak, illetve a többnemzeti képességfejlesztési programoknak a csökkentéséhez vezetett. Ebben az időszakban a magyar védelmi költségvetés még nominális értelemben is csökkent, ami a honvédséget évekre képességvesztési spirálba taszította. Bár a kormány 2012-től kísérletet tett a védelmi költségvetés konszolidációjára, a csökkenés valójában 2014-ben elérte a mélypontot.¹⁴ 2003 után 2015 volt az első olyan év, amikor a védelmi költségvetés reálértéken számolva is viszonylag jelentősen növekedett, de a megvalósult kiadások és a GDP két százaléka közötti különbség még ebben az évben is növekedett.¹⁵

A védelemre fordított erőforrásokat számos változás befolyásolta: a sorkatonai szolgálat felfüggesztése és a honvédelem hivatásos-szerződéses állományú katonákra való alapozása; az MH nemzetközi szerepvállalásának jelentős kibővülése (Kosзовó, Irak, Afganisztán), majd pedig az uniós csatlakozás, hogy csak a legfontosabbakat említsük. A kormányok azonban nem biztosították az ehhez szükséges többletforrásokat, sőt gyakran úgy tűnt, mintha a NATO- és EU-csatlakozás elérését követően a hagyományos (terület)védelmi képességek fenntartása már nem lenne fontos a politikai vezetésnek, s a haderőt csak „maradékélen” hajlandó finanszírozni. (Azaz: amikor a költségvetés tervezésekor már minden más alrendszert finanszírozásáról döntöttek, a „maradék” jut a honvédségnek.) A katonai vezetés pedig nem emelt elég határozottan szót a gyakorlat ellen, csupán a nemzetközi szerepvállaláshoz szükséges feltételeket igyekezett biztosítani. A honvédség ebben az időszakban a JAS Gripen többcélú vadászpilóták lizingjén kívül nem szerzett be nagy fegyverrendszert, csupán kisebb modernizációs programok és részképességek (biolabor, víztisztító képesség) fejlesztése zajlott, amerikai katonai segélyként pedig kisszámú, nemzetközi műveletekben használható új jármű (HMMWV-k és MRAP-ek) érkezett. A finanszírozás helyzetét jól szemlélteti, hogy a Gripen-linging nagyságrendje az évtized végére fojtogató teherré vált, szinte teljesen felemésztette a védelmi tárca költségvetésének fejlesztési forrásait. A honvédség költségvetésén belüli aránya ebben az időszakban 5,8 és 14,8 százalék között mozgott, vagyis soha nem érte el a NATO által (akkor még csak) ajánlott (de ma már elvárt) 20 százalékos szintet. A második Orbán-kormány 2012-ben – döntően éppen a finanszírozási problémák miatt – kezdeményezte a Gripen-szerződés módosítását.¹⁶ Az egyéb fejlesztések elmaradása következtében ugyanakkor a hagyományos hadviseléshez szükséges haditechnikai eszközök abszolút mennyisége és relatív bevetethetősége is folyamatosan csökkent, ez pedig egyre nehezebbé tette a működés fenntartási költségeinek kigazdálkodását is. Végül érdemes megemlíteni azt is, hogy honvédelmi költségvetésén belül a személyi kiadások aránya 1999 és 2015 között 46,7 és 56,4 százalék között mozgott, vagyis mindvégig meghaladta az ideálisnak tekintett 40 százalékot, fenntartva az egyensúlytalanságot a honvédelmi költségvetés felhasználási területei között.¹⁷

MODERNIZÁCIÓ VERSUS KÉPESSÉGVESZTÉS

A következőkben vázlatosan áttekintjük, hogy az 1999–2015 között regnáló hét kormány milyen haderőreformokat hajtott végre, illetve milyen haderőreform-kísérleteket igyekezett megvalósítani, s legfőképpen milyen eredménnyel. Már előzetesen fontos hangsúlyozni,

¹⁴ Csiki 2019: i. m. 78–79.

¹⁵ Csiki Varga – Lázár 2021: i. m. 6.

¹⁶ Farkas 2012.

¹⁷ Csiki Varga 2021, 7–8.

hogy az egyes kormányok nem ugyanolyan erősséggel és mértékben befolyásolták a magyar haderő fejlesztését. Míg egyeseknek határozott elképzelése volt a haderő átalakításának irányáról, mások csupán annyira kívánták működtetni a honvédséget, hogy az többé-kevésbé megfeleljen a szövetségi elvárásoknak.

Az első Orbán-kormány (1998–2002)

Az első Orbán-kormány szembesült a NATO-tagságra való felkészültségünk hiányosságával (elsősorban a KFOR-misszióra való felkészülés nehézségei kapcsán), és gyakorlatilag ennek hatására rendelte el a honvédelem egészét érintő stratégiai felülvizsgálatot, illetve fogalmazta meg a haderő-átalakítás 2000–2010 közötti időszakra tervezett háromlépcsős, hosszú távú programját.¹⁸ A magyar haderő békelétszámát 45 ezer főben megállapító terv szerint a 2003 végéig tartó első ütemben kellett megtörténnie az új szervezeti rendre való áttérésnek, az új diszlokációnak és a létszamarányok kialakításának. Ebben a szakaszban tervezték megalapozni a fenntartási és működési költségsökkentést, javítani kívánták a munka- és életkörülményeket, illetve biztosítani akarták a NATO-interoperabilitás és -alkalmazhatóság legalapvetőbb feltételeit. A terv első szakaszára vonatkozóan fogadta el az Országgyűlés a 2001. évi XCV. törvényt a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról, amely a katonai juttatások emelését is tartalmazta.¹⁹ A 2006 végéig terjedő második ütemben tervezték végrehajtani az életminőséget javító programokat, illetve a hadrafoghatóság és a kiképzettségi szint növelését. A 2010-ig tartó harmadik ütem fő feladata lett volna a haderő képességigényeknek megfelelő technikai korszerűsítése, azonban e tekintetben csupán a JAS-39 Gripen vadászgépek lízingjéről született döntés, a terv számos egyéb részének megvalósítását ugyanis megakadályozta az ellenzéki Magyar Szocialista Párt 2002-es választási győzelme. Ugyancsak e kormányhoz fűződik az utolsó konszenzusos stratégiai dokumentum a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveiről, illetve a 2002-ben kidolgozott, de a kormányváltás miatt csak kormányhatározatként elfogadott első magyar nemzeti biztonsági stratégia.²⁰ Jóllehet az első Orbán-kabinet igen határozott elképzelésekkel rendelkezett a haderőreformra vonatkozóan, áttörést mégsem tudott elérni a haderő-átalakítás terén.²¹

A Medgyessy-kormány (2002–2004)

A Medgyessy-kormány rövid regnálásának idejére esik a magyar védelmi szféra egyik legmozgalmasabb időszaka.²² A kormány – brit minta alapján – lényegében újra elvégeztette a védelmi felülvizsgálatot, az erőforrások szigorú számbavétele érdekében és a nemzetközi műveletekhez való erőteljesebb hozzájárulás követelményeinek szempontja alapján. A megismételt felülvizsgálatot a kabinet a biztonsági környezet változásával (2001. szeptember 11., NATO- és EU-bővítés), új típusú kihívások megjelenésével (aszimmetrikus fenyegetések, terrorizmus), a Szövetségen belül erősödő kritikákkal, a NATO-kötelezettségek és a magyar katonai képességek közti szakadék növekedésével, illetve a

¹⁸ Végh 2018a, 42.; 61/2000. (VI. 21.) OGY határozat.

¹⁹ 2001. évi XCV. törvény.

²⁰ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat; 2144/2002. (V. 6.) kormányhatározat.

²¹ Kern 2009, 18–19.

²² Végh 2018a: i. m. 43–46.; Tóth 2014a: i. m. 15.; Szenes 2022, 72–73.

haderő pénzügyi fenntarthatatlanságával indokolta.²³ A védelmi felülvizsgálat nyomán megszületett honvédelmi reform három célt tűzött a honvédség elé: aktívabban hozzájárulni a szövetségi feladatokhoz (Afganisztán, Irak), elérni a NATO prágai csúcstalálkozóján elfogadott képességsomagban (*Prague Capabilities Commitment*) vállaltakat, illetve az önkéntes haderőre való áttérést. Ez utóbbi érdekében a kormány 9-ről 6 hónapra csökkentette a sorkatonai szolgálatot, a honvédelmi miniszter pedig rendeletet hozott az önkéntes tartalékos jogviszony létesítésének lehetőségéről.²⁴ A védelmi szektor vezetése a felülvizsgálatot követően szakított a teljes spektrumú haderő fenntartásának célkitűzésével, és bevezette – döntően pénzügyi megfontolások miatt – a szakosodást, a specializálódást, illetve a haderőn belüli modulfejlesztési megoldásokat.

Az átalakítás ekkor is jelentős létszámcsökkenéssel járt: az új cél egy 40 ezer fős haderő lett.²⁵ A takarékosági szempontok miatt jelentősen csökkentették a katonai nehéztechnikát (harckocsik, tűzér- és láncfalpas eszközök), illetve döntést hoztak egyes típusok rendszerből való kivonásáról is.²⁶ A Medgyessy-kormány mondta ki először, hogy a magyar védelempolitikának a NATO- és az EU-tagságra kell támaszkodnia, s hogy nem tekinti reális célnak az önálló magyar védelmi identitás fenntartását.²⁷ Mivel a kormány a maastrichti kritériumok teljesítése érdekében 2004-ben 42 milliárd forintot vont el a honvédelmi költségvetésből – 1,5 százalékra csökkentve a védelemre fordított GDP arányát – a kabinet tervezett haderőreformjának a végrehajtása ellehetetlenült.²⁸

Az első Gyurcsány-kormány (2004–2006)

Az első Gyurcsány-kormány „csak” működtetni akarta a Magyar Honvédséget. A vizsgált időszakban két olyan kormánya is volt Magyarországnak – az első Gyurcsány-kormány, majd a Bajnai-kormány (2009–2010) –, amely nem rendelkezett határozott haderő-átalakítási elképzeléssel. Ez a haderők szempontjából egyébként általában kedvezőnek tekintett állapot azért alakulhatott ki, mert mind a két kabinet csupán az adott kormányzati ciklus második felében regnált, olyankor, amikor az előző kormányok már végrehajtották, de legalábbis elindították a kormány- és pártprogramokban meghatározott átalakítási folyamatokat. Vagyis az első Gyurcsány-kormány időszakában a Medgyessy-kormány alatt megtervezett feladatok végrehajtása/befejezése zajlott.²⁹ Vonatkozott ez az önkéntes professzionális haderőre való átállásra, illetve a 2011-ig hatályban maradó 2004-es honvédelmi törvény megalkotására is, amely gyakorlatilag lezárta a 2002 óta zajló védelmi felülvizsgálatot.³⁰

A második Gyurcsány-kormány (2006–2009)

A második Gyurcsány-kormány programja – a Medgyessy-kormány alatt meghirdetett szemléletet követve – egy modern, „*expedíciós feladatokat tartósan ellátni képes*” honvédség

²³ Iváncsik 2011, 173.

²⁴ Végh 2018a: i. m. 43.

²⁵ 14/2004. (III. 24.) OGY határozat; 15/2004. (III. 24.) OGY határozat.

²⁶ Végh 2018a: i. m. 44.

²⁷ Kern 2009: i. m. 22.

²⁸ Végh 2018b, 3.

²⁹ Végh 2018b: i. m. 3–8.; Tálás 2014a: i. m. 15–16.; Szenes 2022: i. m. 72–73.

³⁰ 2004. évi CV. törvény.

kialakítását tűzte ki célul, amely kisebb létszámmal ugyan, de hatékonyabban képes ellátni az ország védelmét.³¹ Ez a gyakorlatban a Magyar Honvédség létszámának, haderőelemeinek és helyőrségeinek csökkentését jelentette. Míg 2006 végén a Magyar Honvédség 44 helyőrséggel, 78 önálló hadrendi elemmel és 24 890 fős létszámmal rendelkezett, a honvédség létszámáról szóló 2007. decemberi országgyűlési határozat 23 950 főben maximalta a haderő létszámát.³² Ez volt az 1990 utáni időszak legalacsonyabb haderőlétszáma. A kormány haderővel kapcsolatos elképzeléseit és terveit erősen befolyásolta az a már korábban említett tény, hogy 2004 márciusában Magyarország szomszédai közül Szlovénia, Szlovákia és Románia is NATO-tag lett, s ezzel geopolitikai szempontból megszűnt hazánk szövetségen belüli szigetjellege, ami vitathatatlanul növelte az ország biztonságát. A kormány a honvédség reformja terén a haderő intézményrendszerének átalakítására, a katonai szervezetek számának csökkentésére és a vezetés-irányítási rendszer egyszerűsítésére, illetve átalakítására (az Összhaderőnemi Parancsnokság létrehozása), a központi logisztikai és egészségügyi szervezetek átalakítására (a közvetlen HM-ügynökségek – logisztikai, pénzügyi, infrastrukturális –, valamint az Állami Egészségügyi Központ létrehozása), illetve a HM-menedzsment központosítására koncentrált.³³ S jóllehet az észak-atlanti szövetségen belül komolynak tekinthető sikereket ért el – a pápai C-17-es Nehéz Légiszállító Ezred (HAW), illetve a budapesti Katonai-egészségügyi Kiválósági Központ (MILMED COE) létrehozásával –, s ez a kabinet fogadta el Magyarország első nemzeti katonai stratégiáját, sőt 2008 szeptemberében 24 950 főre emelte az MH létszámát is, a második Gyurcsány-kormány tevékenységének egészére mégis leginkább a haderő alulfinanszírozottsága nyomta rá a bélyegét, melynek feltételeit a 2008-as pénzügyi-gazdasági válság csak tovább rontotta.³⁴

A Bajnai-kormány (2009–2010)

A Bajnai-kormány hasonlóan az első Gyurcsány-kormányhoz, csak folytatni tudta elődje kezdeményezéseit.³⁵ Ennek legfontosabb eleme a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség vezetése által kidolgozott új tízéves terv, illetve a stabilizációs politika volt, azonban a Magyar Honvédség és a védelmi szféra finanszírozásának romló feltételein ez a kabinet sem tudott változtatni.

A második Orbán-kormány (2010–2014)

A második Orbán-kormány a 2010-es választások után a haderő szakmai-erkölcsi megújítására, a Honvédelmi Minisztérium vezetési és menedzsmentrendszerének átalakítására, valamint az új humánpolitika kidolgozására és bevezetésére koncentrált.³⁶ Bár a honvédség alulfinanszírozottsága e kormány alatt sem szűnt meg, azonban a védelmi szektorban megvalósított takarékosággal és a Gripen-program pénzügyi szempontú átütemezésével a kabinet még az ellenzék szerint is viszonylag sikeresen segítette elő a

³¹ Végh 2018a: i. m. 45–46.; Tálas 2014a: i. m. 15.; Szenes 2022: i. m. 72.

³² Végh 2018b: i. m. 5.; 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat.

³³ Tálas 2014a: i. m. 15.; Szenes 2022: i. m. 72.

³⁴ 1009/2009. (I. 30.) Korm. határozat; 83/2008. (IX. 18.) OGY határozat.

³⁵ Végh 2018b: i. m. 7–8.; Szenes 2022: i. m. 72.

³⁶ Végh 2018b: i. m. 8–11.; Tálas 2014a: i. m. 16.; Szenes 2022: i. m. 73.

hatékonyabb forrásgazdálkodást.³⁷ 2014-re sikerült megállítania a védelmi költségvetés csökkenését is. A második Orbán-kormány nem csökkentette a haderő létszámát sem, sőt a csapatstruktúra megerősítésével stabilizálni igyekezett a Magyar Honvédség 30 ezer fős költségvetési létszámát. Mivel azonban e haderőreform mögött sem volt megnövelt védelmi költségvetés (sőt az ország válságos pénzügyi helyzete miatt 2011-ben jelentős forráselvonásra került sor), a honvédelmi tárca legfőbb feladata ebben az időszakban is a haderő egyszerű működtetése volt. Ugyanakkor a második Orbán-kormány kezdte meg 2010 november–decemberében a Magyar Honvédség önkéntes (védelmi és műveleti) tartalékos rendszerének (ÖTR) tényleges kialakítását, amely a honvédség 2004-es hivatásos haderővé való átalakítása után elmaradt. 2014 közepére 8000 tartalékos katonát kívántak szolgálatba állítani a tárca vezetői, az első önkéntes műveleti tartalékosok (ÖTM) felvétele pedig 2012 januárjában kezdődött meg.³⁸

A kabinet emellett új humánpolitikát dolgozott ki, melynek alapját a katonai szolgálat közszolgálati rendszerbe való beillesztése képezte (ennek keretében megszüntette a korábbi privilégiumok jelentős részét, köztük a legfontosabbat: a korkedvezményes nyugdíjat is), s ennek szimbolikus jeleként a katonai felsőoktatás 2011-től átkerült a Nemzeti Közszolgálati Egyetemre (NKE).³⁹ Fontos politikai jelzés volt ugyanakkor a Magyar Honvédség felé, hogy a költségvetési források elégtelensége és a takarékosági intézkedések mellett is a ciklus végeére 50 százalékos illetményfejlesztésre került sor az MH személyi állományánál.

Tény ugyanakkor, hogy a forrásszűkösség miatt a haditechnikai fejlesztéseket a kormány el sem tudta kezdeni, a folyamatban lévő nagy programokat pedig (például a Gripen vadászgép-lízinget) át kellett ütemeznie. E kabinet ciklusa alatt fogadták el a 2023-ig érvényben lévő 2011-es honvédelmi törvényt, továbbá az ország új nemzeti biztonsági, illetve nemzeti katonai stratégiáját is.⁴⁰ 2013 májusában az Országgyűlés az MH békelétszámát 29 700 főre emelte, ezen belül a polgári alkalmazottak létszámát megduplázta (6670 fő).⁴¹ A négy év folyamán jelentősen bővültek Magyarország európai és regionális védelempolitikai kapcsolatai is: hazánk 2010-től a Közép-európai Védelmi Együttműködés (CDEC) tagja lett, 2013-tól intenzívebb együttműködést kezdtünk az Európai Védelmi Ügynökségen belül (EDA), illetve 2013-ban elmélyült a visegrádi négyek védelempolitikai együttműködése is közös V4 Harccsoport létrehozása által.⁴²

A harmadik Orbán-kormány (2014–2018)

A harmadik Orbán-kormány a hazai biztonság- és védelempolitikai szakértők egyöntetű véleménye szerint a Magyar Honvédség fejlesztése terén a rendszerváltás utáni legjelentősebb fordulatot hajtotta végre.⁴³ Ennek számos oka volt, melyek közül a legfontosabbak: megváltozott biztonsági környezet (elsősorban a 2015-ös migrációs válság okozta stratégiai sokk hatására), az ISIS terrorszervezet szíriai és európai aktivitásának növekedése, valamint a 2014-es ukrajnai események. Az utóbbi kapcsán elsősorban az aszimmetrikus

³⁷ Magyar külkapcsolati bizonyítvány 2013, 58–60.

³⁸ Végh 2018b: i. m. 8–9.; 2010. évi CLXXX. törvény.

³⁹ 2011. évi CLXVII. törvény.

⁴⁰ 2011. évi CXIII. törvény; 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat; 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat.

⁴¹ 35/2013. (V. 16.) OGY határozat.

⁴² Csiki 2017, 129–131., 134–139.

⁴³ Végh 2018b: i. m. 11–19.; Szenes 2022: i. m. 73.

és a hibrid jellegű fenyegetések nem csupán a védelmi képességek megerősítését kényszerítették ki, hanem a honvédelem rendszerszintű átgondolását is. Másodsorban a magyar gazdaság javuló teljesítménye lehetőséget adott a magyar védelmi költségvetés növelésére. Harmadszor, a NATO-politika stratégiai fókusza áthelyeződött a Szövetség alapokmányának 5. és 3. cikkeiből fakadó területvédelmi feladatokra, ami közelebb vitte a Szövetséget a kelet-közép-európai államok 1990-es évekbeli eredeti céljaihoz. Negyedszer, a Magyar Honvédség fegyvereinek és katonai eszközeinek az évtizedek óta elmaradt fejlesztések miatti amortizálódása fenntarthatatlanná tette a védelmi költségvetés maradékelven való kezelését a magyar haderő komoly képességvesztése nélkül. Ötödször, a kelet-közép-európai térségben meginduló haderőreformok és haderőfejlesztési programok azzal a veszéllyel fenyegettek, hogy hazánk szomszédaihoz képest lemarad a NATO-n belüli tagállamok közötti „teljesítményversenyben”. Végül hatodszor, a kormányzó elitnek egyre erőteljesebben megmutatókozó meggyőződése volt, hogy Magyarország biztonsági helyzete romlik, az ország pedig egy komolyabb külső fenyegetés esetén elszigetelődhet, akár még saját szövetségi rendszerén belül is, így szüksége van egy operatív, hatékonyan fellépni képes, s elrettentő erővel is bíró haderőre.⁴⁴

A Magyar Honvédség fontosságát a politikai vezetés szemében komoly mértékben növelte az is, hogy a szervezet a katonai feladatok mellett katasztrófavédelmi (például vörösiszap-katasztrófa, árvíz) és rendvédelmi jellegű (például határvédelmi) feladatokra is jól felhasználhatónak mutatkozott. Mindezek együttesen vezettek el oda, hogy a harmadik Orbán-kormány valóban lényeges változásokat hajtott végre a védelempolitikában. Ezekre azonban már nem az általunk vizsgált időszakban került sor.

SZERVEZETI ÁTALAKÍTÁSOK

A vizsgált időszakban hatalmon lévő hét kormány idején a Magyar Honvédség szervezete általánosságban „karcsúsításokon” ment keresztül, ami híven tükrözte az általános képességvesztést. Az 1999–2009 közötti időszakban a Magyar Honvédség struktúráját érintő legfontosabb folyamat a haderő létszámának és szervezeti elemeinek csökkenése volt.⁴⁵ A NATO-csatlakozást megelőzően ugyanis a Magyar Honvédség egy 53 150 főnyi békelétszámú, 139 békeszervezeti hadrendi elemmel rendelkező, formálisan két gépesített hadosztályból (ezen belül öt – három gépesített lövész-, egy vegyes tüzér- és egy műszaki – dandárból) álló, döntően szovjet–orosz technikájú, alulfinanszírozott és csökkenő képességű sorozott haderő volt.⁴⁶ Az első Orbán-kormány stratégiai felülvizsgálatának, majd a Medgyessy-kormány védelmi felülvizsgálatának, illetve a második Gyurcsány-kormány „expedíciós hadsereg” koncepciójának eredményeként a honvédség létszáma 2008-ra 24 950 főre, békeidős hadrendi elemeinek száma pedig 2009-re 33-ra csökkent. Ez azt jelentette, hogy a Magyar Honvédség gerincét két dandár (Tata, Debrecen) adta, miközben döntően továbbra is szovjet–orosz technikájú és alulfinanszírozott, de már hivatásos és szerződéses katonákból álló haderővé vált.

⁴⁴ Orbán Viktor beszéde... 2018; FT 2019; Orbán Viktor: Aki azt... 2022.

⁴⁵ A 2010-ben hatalomra került és azt követően is kétharmados parlamenti többséggel rendelkező Fidesz-kormányok kormányzati ciklusait a Magyar Honvédség alakítása szempontjából érdemes egy egységként kezelni, ezért a 2010–2015 közötti időszakra csak röviden térünk ki. Mint már jeleztük, az első kormányzati ciklust a forráshiány miatt a honvédség fenntartásának, „működtetésének” szellemisége határozta meg. Az érdemi fejlesztéseket is tükröző szervezeti átalakítási lépések 2015-től kezdődően fokozatosan valósultak meg.

⁴⁶ Holló 2002, 78.; 124/1997. (XII. 18.) OGY határozat; Földesi et al. 2016, 92., 198.

Ráadásul az említett csökkentésekre 2003 júliusáig – a Medgyessy-kormány védelmi felülvizsgálatának végső jelentéséig – többnyire az úgynevezett fűnyíróelv szerint került sor, mivel a magyar védelempolitika és az MH irányítói addig hivatalosan egy teljes spektrumú haderő fenntartására törekedtek. Ez pedig azt jelentette, hogy elsősorban a mennyiségi átalakítására koncentráltak (létszámcsökkentés, szervezetleépítés, haditechnikai eszközök kivonása, olcsóbb fenntartás). Ez azonban nem tette hatékonyabbá a magyar haderőt. Elaprózott helyőrségek, kis létszámú, alacsony feltöltöttségű, a kiképzés hatékony végrehajtására alkalmatlan alakulatok jellemezték a honvédséget, amelynek még a viszonylag nagy létszámú, harci erőket magukban foglaló alakulatai sem tudtak – pótlólagos források és előkészítés nélkül – azonnal bevethető erőket kiállítani.

Az egyik legnagyobb problémát éppen az jelentette, hogy a magyar védelempolitika irányítói egészen a NATO-csatlakozásig az alacsony finanszírozás mellett is igyekeztek fenntartani a Magyar Honvédség hagyományos haderőstruktúráját, ami – amellett, hogy a „bonszai hadsereggé” válás útjára terelte a magyar haderőt –, a csatlakozást követően finanszírozhatatlannak bizonyult. Ezzel a gyakorlattal először az első Orbán-kormány igyekezett szakítani, miután a csatlakozást követően és a KFOR-misszióra való felkészülés során szembesült azzal, hogy a Magyar Honvédség felkészültsége, hadrafoghatósága és alkalmazhatósága terén komoly problémák mutatkoztak. Sokatmondó, hogy az ezredforduló időszakában a szárazföldi erők harcoló alakulatainak kívánatos feltöltöttségi arányát 50–80 százalékban határozták meg, s olyan egységek létrehozását írták elő, melyek pótlólagos ráfordítás és felkészítés nélkül is azonnal bevetethők.⁴⁷

A Medgyessy-kormány az újabb felülvizsgálat végéig nem változtatott a haderő struktúráján, majd az első Gyurcsány-kormány végrehajtotta az önkéntes és hivatásos haderőmodellre való váltást, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a sorozás békeidejű felfüggesztése mellett tovább csökkentette a Magyar Honvédség hadrendi elemeinek és helyőrségeinek számát. Jóllehet a második Gyurcsány-kormány formálisan megkapta a lehetőséget, hogy folytassa korábban meghirdetett haderőreformjának megvalósítását, a kabinet nem igazán tudott/akart élni vele. A Magyar Honvédség – mint már jeleztük –, több tekintetben is e kormány időszakában érte el a legkisebb méretét.⁴⁸ Ebben az időszakban jelentős átalakítások történtek a stratégiai és hadművelleti vezetési szinten: több parancsnokság összevonásával 2007-ben létrejött az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP), és létrehozták a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó ügynökségek rendszerét (logisztikai, pénzügyi, infrastrukturális), illetve az Állami Egészségügyi Központot.⁴⁹

Jóllehet a Fidesz–KDNP alkotta kormánykoalíció 2010 után viszonylag hamar megkezdte a korábbi védelempolitikai elvek felülvizsgálatát, a védelmi szféra költségvetési helyzetén érdemben csak 2015-től változtatott, s ez az első kormányzati ciklusban jelentősen beszűkítette a haderő átalakításának lehetőségeit. A 2010-es évek első felének egyik legfontosabb szervezeti változása a Magyar Honvédség tartalékos rendszere kiépítésének megkezdése volt, amit a korábbi tervek mellett a 2010 nyarán bekövetkezett árvíz elleni védekezés is erősen motivált. A honvédelmi törvény 2010. decemberi módosítása létrehozta az önkéntes tartalékos rendszer működésének jogi feltételeit, három tartalékos típust engedélyezve: önkéntes művelleti tartalékos, önkéntes területvédelmi tartalékos és önkéntes védelmi tartalékos; sőt az önkéntes tartalékosok ügye bekerült az 2011-ben elfogadott új Alaptörvénybe is. 2014

⁴⁷ Holló 2002: i. m. 83.

⁴⁸ Kern 2009: i. m. 27.

⁴⁹ Szenes 2022: i. m. 72.

közepére 8000 önkéntes tartalékos katonát kívántak szolgálatba állítani, amihez képest 2015 decemberéig 3800 főt sikerült.⁵⁰ További fontos változás volt a katonai pálya közszolgálati rendszerbe való beillesztése, az altisztképzés szervezeti reformja, illetve a honvéd középiskolák rendszerének kiépítése is. Végül a kormány – az integráció szükségességével indokolva – átalakította a magyar nemzetbiztonsági struktúrát is, s 2012 januárjában létrehozta a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal és a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal összevonásával a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatot (KNBSZ).

A 2015-től megtervezett, majd 2017-től megvalósított – napjainkban is tartó – átfogó Honvédelmi és haderőfejlesztési program részben e folyamatokat vitte tovább, részben mind az aktív békeidejű, mind a területvédelmi tartalékos állomány és szervezetek tekintetében további fejlesztéseket, módosításokat eszközölt.

NEMZETKÖZI SZEREPVÁLLALÁS

A vizsgált időszak utolsó átfogó szemléletű összegzését a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásával kapcsolatban is szükséges elvégezni. Miközben a honvédség békeművelési szerepvállalásának története bőven a 20. századra nyúlik vissza, a NATO- és az EU-csatlakozást követően egyre aktívabbá vált az Európától távol eső térségekben is.⁵¹ Ez a szövetségesek részéről egyrészt politikai elvárás volt a közös fellépés jegyében, másrészt a hazai politikai vezetés az alulfinanszírozottságot és az elmaradó modernizációt ezzel igyekezett kompenzálni.⁵²

A bővülő nemzetközi aktivitást két tényező döntően befolyásolta és erősítette: a válságkezelés és a békefenntartás „népszerűvé” – egyben szükségszerűvé – vált az 1990-es években elszaporodó regionális és helyi válságok, a gyenge államiség tünetei és a transznacionális kihívások terjedése miatt; valamint a terrorizmus (9/11) fenyegetésére adott válaszok következtében, amelyeknek Magyarország is támogatója és részese volt.

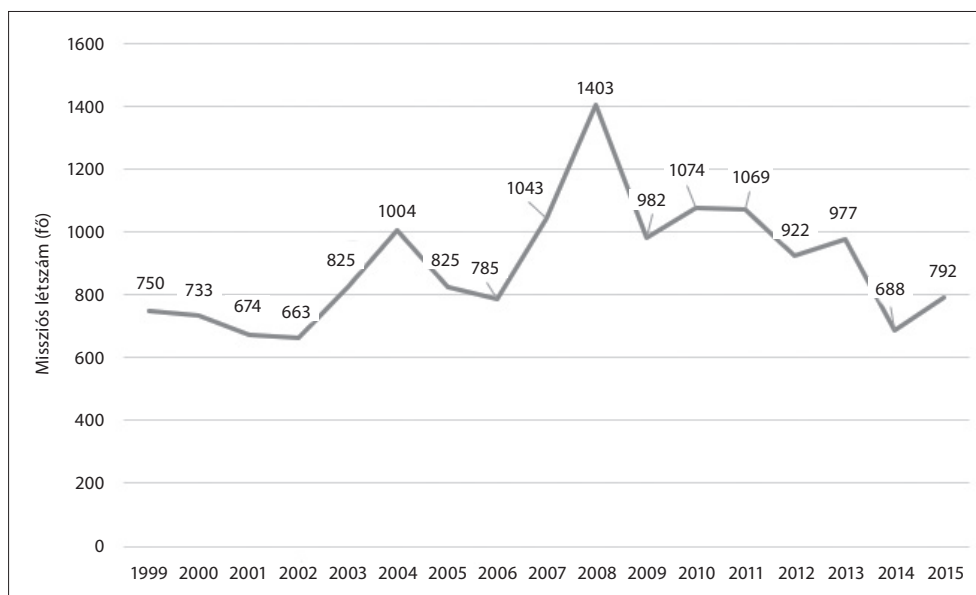
Nemzetközi szerepvállalásra vonatkozó konkrét ambíciószintet először a 2012-es Nemzeti Katonai Stratégia fogalmazott meg hivatalosan, mely szerint „a nemzetközi műveletekben való részvétel sokrétű feladatot jelent, melyekhez – akár stratégiai távolságokban is – hozzá kell tudnunk járulni. Magyarország erre vonatkozó ambíciószintje alapján egy időben ezer főt kész és képes állomásoztatni nemzetközi műveletekben”. Arányaiban ez a nagyságrend a 2004–2014 közötti időszakban valóban teljesült is (2. ábra).

A nemzetközi katonai szerepvállalás középpontjában 1999–2015 között a NATO állt: a magyar katonák kétharmada NATO-műveletekben szolgált (2008-ban 1403 külföldön állomásozó magyar katonából 1102 fő). Emellett a Magyar Honvédség külföldi jelenlétét az EU-, kisebb mértékben pedig az ENSZ- és az egyéb koalíciós szerepvállalások ölelték fel. A Magyar Honvédség művelési szerepvállalása 1999 után földrajzi értelemben is jelentősen kibővült: 1999–2003, majd 2005–2009 között a Nyugat-Balkán (SFOR, KFOR), 2003–2004-ben az iraki kiképző misszió, 2010–2013 között Afganisztán (ISAF) jelentette a legnagyobb művelési elköteleződést. Az ISAF lezárásával ismét a Nyugat-Balkán vált a magyar szerepvállalás fókuszpontjává, jelezve az ország elsődleges érdekszféráját és biztonsági környezetének nemzeti prioritásait.

⁵⁰ Petruska 2016, 95.; Hegedűs 2019, 53–57.

⁵¹ Kiss 2011.

⁵² Szenes 2008.

2. ábra A Magyar Honvédség összesített műveleti létszámadatai 1999–2015 között
(Szerkesztette a szerző)

Forrás: Honvédelmi Minisztérium

Ezeknek a műveleteknek és olyan szövetségi feladatoknak köszönhetően, mint a balti légtérrendészet (*Baltic Air Policing*), a Magyar Honvédség szerepfelfogása 15 év alatt jelentősen bővült. A magyar katonák a „hagyományos” békefenntartó (megfigyelő, ellenőrző, demonstratív jelenlétet biztosító) feladatokon túl, a hazai bázisoktól távol, nemzetközi együttműködésben, sokszor ellenséges környezetben logisztikai, kísérő, őrző-védő, repülőtér-üzemeltetési, újjáépítési, kiképzési-mentorálási, taktikai szintű különleges műveleti, légtérelőirányítási stb. feladatokban vettek részt, amelyek jelentős mértékben gazdagították az állomány tudását, készségeit és képességeit, valamint fokozták nemzetközi elismertségét.

ÖSSZEGZŐ KÖVETKEZTETÉSEK

Az 1999–2015 közötti időszakban a Magyar Honvédség meghatározó létszám-, haditechnikai eszköz-, valamint képességvesztést szenvedett el, a megmaradó szervezeti elemek tekintetében pedig jelentős modernizációs hátrálékot halmozott fel. Ennek elsődleges oka a kedvező biztonságpercepció, másodlagosan a forráshiány volt – változó politikai figyelem és akarat mellett. Történt mindez akkor, amikor hazánk két szövetségi rendszer tagjává vált, amelyekben a kollektív védelem, valamint a kölcsönös segítségnyújtás és szolidaritás nemzetközi szerződésekben rögzített politikai kötelezettségvállalást is jelentettek, és jelentenek ma is. Ugyanakkor a Magyar Honvédség nemzetközi válságkezelő és stabilizációs műveleti tevékenysége bővülő szerepfelfogással is járt: új feladatkörökkel, új műveleti környezettel, új fegyverrendszerek használatával, szövetségi együttműködésben. A bemutatott időszak adóssága maradt, hogy 2012-ig, a hivatásos, professzionális haderőre való áttérés során elmaradt a megfelelő tartalékos rendszer felállítása. Kialakítása még ma is tart.

A harmadik Orbán-kormány a 2014-ben kezdődő kormányzati ciklusában a romló biztonsági környezet és a javuló gazdasági lehetőségek metszetében láthatott hozzá az átfogó honvédelmi és haderőreformhoz. Ez – az előző két évtized mulasztásaiból, spórolásából, szakmai vagy szakpolitikai hiányosságaiból és féleredményeiből eredően – a modern kori magyar történelem legnagyobb volumenű modernizációjának lehetősége. De nem csupán haditechnikai értelemben, hanem a modern szemléletű, a társadalomba beágyazott, az országvédelemben döntő szerepet játszó, szövetségeseivel hatékonyan együttműködni képes Magyar Honvédség megteremtése tekintetében is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a07h0106.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 124/1997. (XII. 18.) OGY határozat a fegyveres erők részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=997H0124.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 14/2004. (III. 24.) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a04h0014.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 15/2004. (III. 24.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a04h0015.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100095.TV> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.TV> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 2010. évi CLXXX. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény, valamint egyes törvények ezzel összefüggő módosításáról. Jogtár. <https://njt.hu/jogszabaly/2010-180-00-00> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 2011. évi CLXVII. törvény a korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100167.tv> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.TV> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 35/2013. (V. 16.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a13h0035.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 61/2000. (VI. 21.) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a00h0061.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 83/2008. (IX. 18.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat módosításáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a08h0083.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=998h0094.OGY> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)

- A kormány 1009/2009. (I. 30.) kormányhatározata a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról. In: Gazdag Ferenc (szerk.): Magyar kül-, biztonság- és védelempolitikai dokumentumok. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 108–118.
- A Kormány 1035/2012. (II. 21.) kormányhatározata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról; In: Gazdag Ferenc (szerk.): Magyar kül-, biztonság- és védelempolitikai dokumentumok. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 118–133.
- A Kormány 1656/2012. (XII. 20.) kormányhatározata Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. In: Gazdag Ferenc (szerk.): Magyar kül-, biztonság- és védelempolitikai dokumentumok. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 133–145.
- A Kormány 2144/2002. (V. 6.) kormányhatározata a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. In: Gazdag Ferenc (szerk.): Magyar kül-, biztonság- és védelempolitikai dokumentumok. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 65–86.
- Az Észak-atlanti Szerződés (1949). NATO. https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Budai Ádám: *The security perception and security policy of Hungary, 1989–2018*. Defence and Security Analysis, Vol. 37, 2021/1., 9–22. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831225> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Tamás: *A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére*. Nemzet és Biztonság, 2014/2., 77–100. <https://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=536> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Tamás: *A kelet-közép-európai államok védelmi együttműködési törekvései, 2008–2016*. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017. <https://nkerpo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12399/ertekezes.pdf?sequence=1> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Tamás: *A magyar védelmi kiadások trendjei, 2004–2019*. Nemzet és Biztonság, 2019/1., 76–86. Forrás: <https://doi.org/10.32576/nb.2019.1.7> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Varga Tamás: *A védelmi kiadások regionális trendjei Kelet-közép-Európában*. SVKI Elemzések, 2021/17. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_17.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Varga Tamás – Lázár Zsolt: *Filling the two percent gap – An update on Hungarian defense spending trends*. ISDS Analyses, 2021/15. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_15_Filling%20the%20two%20percent%20gap%20%E2%80%93%20An%20update%20on%20Hungarian%20defense%20spending%20trends%20\(Tamas%20Csiki%20Varga_Zsolt%20Lazar\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_15_Filling%20the%20two%20percent%20gap%20%E2%80%93%20An%20update%20on%20Hungarian%20defense%20spending%20trends%20(Tamas%20Csiki%20Varga_Zsolt%20Lazar).pdf) (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Csiki Tamás et al.: *A NATO walesi csúcstalálkozásának napirendje és értékelése*. Nemzet és Biztonság, 2014/4., 112–128. <https://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=602> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Etl Alex (2020): *A magyar biztonságpercepció elemzése*. Nemzet és Biztonság, 2020/2., 80–93. o. Forrás: <https://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=956> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Etl Alex – Tálás Péter: *A magyar biztonságpercepció átalakulása 1999–2019 között*. Nemzet és Biztonság, 2020/2., 94–112. <https://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=957> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Farkas Cintia: *Gripen-szerződés újratöltve*. 24.hu, 2012. 01. 30. <https://24.hu/belfold/2012/01/30/gripen-szerzodes-ujratoltve/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Földesi Ferenc et al. (szerk.): *A magyar honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.

- FT: *Elképzelhető a NATO nélkül az ország biztonsága?* Index.hu, 2019. 03. 05. https://index.hu/belfold/2019/03/05/honvedseg_nato_fejlesztes_europai_hadsereg/ (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Hegedűs János: *A Magyar Honvédség tartalékerejének aktuális helyzete.* Honvédségi Szemle, 2019/4., 46–60. https://real.mtak.hu/125204/1/HSZ_2019_147_3_Hegedus_Janos.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Holló József (szerk.): *A honvédelem négy éve, 1998–2002.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2002.
- Ignáth Éva: *A 2002-ben és a 2004-ben született magyar nemzeti biztonsági stratégiák összehasonlítása.* Grotius, 2009/1., 1–10. http://www.grotius.hu/doc/pub/WPNYUQ/2009_159_ignath_eva_nemzeti_bizti_strat.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Iváncsik Imre: *Egy újabb védelmi felülvizsgálat szükségessége Magyarországon.* Hadtudományi Szemle, 2011/3., 171–178.
- Juhász Attila et al.: *Menekültügy és migráció Magyarországon.* Henrich Böll Stiftung – Political Capital. https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Kern Tamás: *A rendszerváltás utáni haderőreform-kísérletek.* Szenzor, Budapest, 2009, 1–35. <https://adoc.pub/a-rendszervaltas-utani-haderreformkiserletek.html> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Kiss Petra: *A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében.* Hadtudomány, 22. évf. 2012/3–4., 68–79. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/view/6240/4887> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011.
- *Magyar külkapcsolati bizonyítvány a 2012-es évről.* Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány, Budapest, 2013.
- Martinusz Zoltán: *Felelősség és lehetőség.* Hadtudomány, 1999. 03. <https://www.mhht.eu/hadtudomany/1999/ht-1999-1-1.html> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Matolcsy György: *Három válság Magyarországon.* Novekedes.hu, 2020. 06. 02. <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-harom-valsag-magyarorszagon> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Orbán Viktor: *Aki azt mondja, hogy a NATO megvéd minket, az téved.* Hvg.hu, 2022. 03. 04. https://hvg.hu/itthon/20220304_orban_viktor_kossuth_radio (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Orbán Viktor beszéde a Magyar Honvédség vezérkari főnökének átadás-átvételi ünnepségén. Miniszterelnöki Kabinetiroda, 2018. 05. 16. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-magyar-honvedseg-vezerkari-fonokenek-atadas-atveteli-unnepsegen/> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Petruska Ferenc: *Szerződésesek és önkéntes tartalékosok – az önkéntes haderő két fontos pillére.* Honvédségi Szemle, 2016/2., 89–99.
- Szenes Zoltán: *Honvédelem – védelempolitika. Kormányzati tanulmányok.* Nemzeti Közszerződési Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2023. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/18065/Honvedelem%20-%20vedelempolitika%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Szenes Zoltán: *Koncepcióváltás a magyar békefenntartásban?* Nemzet és Biztonság, 2008/4., 67–80.
- Tálás Péter: *A grúz–orosz háború hatása a kelet-közép-európai biztonságfelfogásra.* Nemzet és Biztonság, 2014a/2., 17–35. <https://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=532> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)

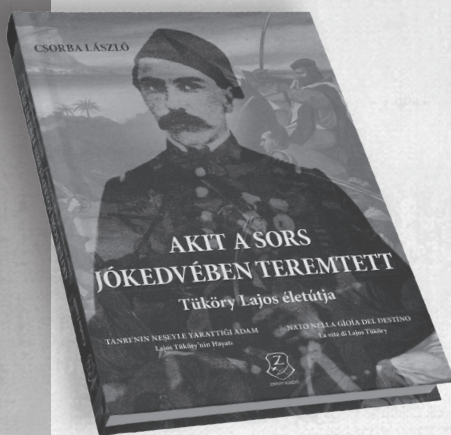
- Tálás Péter: *Negyedszázad magyar haderőreform-kísérleteinek vizsgálódási kereteiről*. In: Tálás Péter – Csiki Tamás (szerk.): Magyar Biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Nemzetközi Intézet, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2014b., 9–22. <https://svkk.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/magyar-biztonsagpolitika-1989-2014-original.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Véghe Ferenc: *Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (1.)*. Honvédségi Szemle, 146. évf. 2018a/3., 27–47. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/375/359> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)
- Véghe Ferenc: *Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (2.)*. Honvédségi Szemle, 146. évf. 2018b/4., 3–19. http://real.mtak.hu/124930/1/HSZ_2018_146_4_Veghe_Ferenc.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 11. 26.)

Csorba László

Akit a sors jókedvében teremtett

Tüköry Lajos életútja

Tüköry Lajost – akit Garibaldi tábornok a halála után ezredessé léptetett elő –, három nemzet tartja katonahősnének. Az 1848/49. évi magyar szabadságharc csatáiban érett férfivá, az Oszmán Birodalom védelmében harcolt a cári csapatok ellen a krími háború kaukázusi frontján, majd tagja lett az olaszországi Magyar Légiónak 1859-ben, és végül a marsalai Ezrek vitézeként küzdött Calatafiminél és Palermo bevételénél.

2023
keménytáblás
magyar–török–olasz nyelvű
248 oldal

12 990,-

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában
(shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó
könyv- és térképboltjában
(1024 Budapest, Filler utca 14.)

25% KEDVEZMÉNNYEL vásárolható meg.